

KÖMÍVES KELEMEN VISSZAEMLEKEZÉSEI

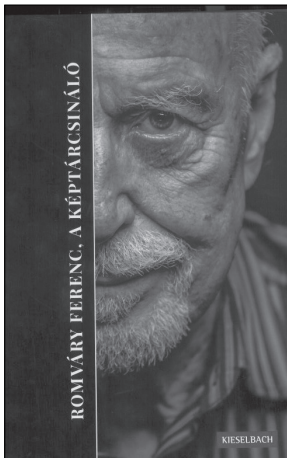
Romváry Ferenc: A képtár csináló. Curriculum vitae

Önmagában véve nehéz e fizikailag is súlyos, nagyalakú, keménytáblás, több mint 400 oldalas könyvről véleményt megfogalmazni. Szét kell szálazni hát a kritikát, s külön kell írni a képtárteremtő művészettörténész pályafutásáról, külön a könyvben markánsan megjelenő személyiségéről, s külön a kiadvány szerkezetéről, annak szerkesztéséről.

Romváry Ferenc jelentőségét, a 20. századi magyar muzeológiában s Pécs kulturális életében betöltött szerepét aligha kell hangsúlyozni. Nélküle nem vált volna a város a modern magyar művészet egyik legnagyobb centrumává, a Modern Magyar Képtár, a múzeumutca, s nem utolsósorban a Csontváry-életmű otthonává. Teremteni vágyása, lendülete, kvalitásérzéke mellett csalhatatlanul érzett rá a kínálkozó lehetőségre: arra, hogy a nehézkes, tehetetlen, no meg kemény művészetpolitikai kontroll alatt álló fővárosi múzeumok kibicelése mellett s normális műkereskedelem híján kiváló, nagyrészt még a polgári világban keletkezett gyűjtemények s tulajdonosaik tucatjai próbálták elrendezni jövőjüket. A már szerencsésen Pécsen levő Gegesi Kiss-donációra alapozva elkezdett gyűjteményfejlesztés első sikerei, így a Tompa-gyűjtemény megszerzése után szinte a „similis simile gaudet” elvét követve csatlakoztak más gyűjtők képei és szobrai is, ma már szinte elképzelhetetlenül rövid idő, röpké fél évtized alatt megteremtve Magyarország második legnagyobb modern művészeti gyűjteményét. S mindez valóban nem jöhetett volna létre Romváry kitartása, ügyessége, az adódó buktatókon túllépni tudó szívóssága, gyűjtői szenvedélye nélkül. Majd az országos (Aczél György) és a helyi vezetés is megérezte a művészet-védjegyben rejlő lehetőségeket, s a diadalút, ha zökkenőkkel is, tulajdonképpen majdnem a rendszerváltásig folytatódott. (A későbbi fejleményekre még visszatérek.)

A folyamatnak kétségkívül Romváry volt a kulcsfigurája, s tegyük hozzá, számos más maradandó tett, kiállítás (például a legendás Mozgás'70) fűződik a nevéhez, ahogy nagy szerepe volt a múzeum nemzetközi kapcsolatainak kiépítésében is. Természetes ezért, hogy életpályája áttekintésekor hangsúlyosan kitér sikereire. „Elbeszélői” pozíójánál fogva nem várható el tőle, hogy önmagával szemben pártatlan legyen, a műfaj megenged némi öngazolást, s ismétlem, teljesítménye jogosan érdemel elismerést. Úttörő szerepét sohasem kérdőjelezte meg a szélesebb muzeológusi, művészettörténeti szakma, neve együtt említtődik a másik két legendás gyűjteményépítővel, a székesfehérvári Kovalovszky Márta-Kovács Péter házaspárral. Éppen ezért olvassuk egyre rosszkedvűbben a hol nevesített, hol csak anonim sejtetésekre hagyatkozó, kollégáit, munkatársait érintő negatív, néha bizony inszINUÁCIÓ-számba menő megjegyzéseket.

Biztos, hogy hosszú pályafutása során gyakran érték megapozott sérelmek, a múzeumok világa sem mentes a konfliktusoktól.

magánkiadás
h. n., 2017
408 oldal, ár nélkül

tusoktól, pozícióharcoktól, az ott dolgozók egymás elleni áskálódásától. Az is valószínű, hogy sikerei felkelthették többek szakmai féltékenységét. Az eredményes gyarapításokat megtörő fegyelmijét, majd később nyugdíjazását nyilván az ellene indított hadjárat fejleményeként élhette át. Nem is várja hát az olvasó, hogy minden kollégájáról, vélt vagy valós ellenfeléről sine ira et studio nyilatkozzék. Ám egyre csüggedtebben vesszük tudomásul, hogy minden kudarc, meg nem szerzett magángyűjtemény, nem időben kézbesített meghívó mögött aknamunkát gyanít. Hiába próbálkozott a Glücks-gyűjtemény megszerzésével? „Van rá tippem, kinek állhatott érdekében a torpedó beindítása” (352.) – írja. Nem kerül Pécsre Radnai Béla gyűjteménye? Oka a „sportszerűtlen szombathelyi nyomulás”, azaz, hogy a szombathelyi muzeológus saját intézményének szerette volna biztosítani azt. Tovább lehetne sorolni a példákat, de az a lényeg, hogy a többiek nem bírják az általa választott tempót, lemaradnak és „az állva hagyottak lassacskán ellenem fordulnak és hátra támadnak” (153.). Nem csoda hát, hogy a Modern Magyar Képtárat bemutató 1981-es Corvina-kötet kapcsán a könyvben közreműködő kollégáit „kéretlen társszerzőknek” nevezi (163.).

De általában hasonlóan negatívan ítél meg minden, nem általa koncipiált szakmai kezdeményezést, legyen szó akár egy ártatlan megnyitóról, nélküle külföldre vitt kiállításról vagy a képtár új épületének helyválasztásáról. De leginkább a rövid életű, az Antal-gyűjtemény egy részét letéti formában bemutató „újsütötű” Városi Képtár megszületése irritálta: interpellációjában ennek létrejötté csak az „ötletadó” művészettörténész karrierjét szolgálta volna a „múzeumi szakemberek és restaurátorok kényszerű közreműködésével” (300.), amúgy semmi szükség nem volt rá, hiszen „még nem esett át alapos szakmai megmérettetésen” (313.).

Az egykori kollégái felé irányuló – bár töprengve, de mondjuk ki végül: – gyűlölete néha annyira elvakítja, hogy azt sem veszi észre, hogy néhány oldalon belül önmagának is gyökeresen ellentmond. Mikor azt kérdezi tőle a városi vezetés, „mi a véleményem a Munkácsy-trilógia 2010-es esetleges pécsi kiállításához. Marhaság, válaszoltam tömören” (298.). Memorandumában már azt kárhoztatja, hogy „a város és a megye vezetőinek nem sikerült elérnie, hogy a múzeum befogadja a 19. század nemzetközi ismertségű, az ország legnépszerűbb magyar festőjének nagy érdeklődést kiváltó kiállítását”. Majd miután hosszasan ecseteli (az egyébként tipikus üzleti vállalkozásnak tekinthető) vándorkiállítás jelentőségét, a végén felteszi a kérdést: „A múzeum egyes művészettörténészei egyébként semminemű ráhatással sem vállalták fel Munkácsyt, netán sznobságból, netán számításból?” (313.).

A sértődöttségéből fakadó bántó megjegyzések még azokat a szituációkat is rossz szájjal telítik, amikor pedig vélhetően neki volt igaza. Így a múzeumból őt eltávolító régész-igazgató a leírt történetek alapján valóban rosszindulatú, a képzőművészet iránt érzéketlen vezető lehetett. Romváry azonban ezen felül szakmai, archeológiai képességeit is kétségbe vonja, hosszasan ironizál lustaságán, kényelmességén, a romantikus regényekbe illően fekete-fehérre egyszerűsített negatív figurát teremtve belőle. De amúgy a Zsolnay-negyed zeneszerző igazgatója is megkapja a magáét, a polgármester üdvöskéje, mindent tudó bennfentes lesz értékelésében.

A példákat tovább lehetne sorolni, ami azért lesz igazán csüggesztő, mert újra és újra felbukkannak az egyes motívumok, vádak, történetek. Mert sajnos ez a könyv, ez az amúgy nagyon értékes és jellemző adatokat, dokumentumokat felsorakoztató visszaemlékezés nincs megszerkesztve. A szöveg közepén található betétből derül ki, hogy gépelés, szerkesztés közben hunyt el felesége, s a személyes tragédia után árván maradt a kézirat. Ami megjelent: a kronológia, az életút mentén haladó, de azt a múzeumi egységek történetével, névsorokkal, a különböző bevezetők, megnyitók feltehetően dokumentumszerűen közölt, de nem adatolt szövegével, személyes megjegyzésekkel meg-megszakító quodlibet. Rengeteg esemény ismétlődik kétszer, négyszer, sokszor a Csontváry Múzeum hányattatásaitól olyan „apróságokig”, mint a Barcsay tulajdonában levő Mednyánszkyk meghiúsult megszerzése. A megannyi kitérő, mellékvágány, függelékbe, akár a kötet végén elhelyezett

dokumentum-válogatásba besorolható szöveg szinte olvashatatlaná teszi a visszaemlékezést. Jól megírt, a helyüket akár önállóan is megálló tanulmányok (például a Vasváry-házról), régi megnyitőbeszédek, városközi beadványok, hosszú, néha 80-100 művész nevét tartalmazó felsorolások váltakoznak nehezen követhető sorrendben személyes betétekkel, intézménytörténeti részekkel. A valóban impozáns életút gazdag, de ebben a formában alig élvezhető anyag, a benne maradt lapszuskok (pl. Barta Sándor helyett Barta Lajos [144.], Berény Tihanyinak tulajdonított Weiner Leó-portréja [154.], „Abstraktion-Création” Abstraction-Création helyett [194.], „Makovetz” írásmód Makovecz helyett [232.]) megérdemeltek volna egy radikális, de gondos szerkesztőt.

Itt tulajdonképpen be is lehetne fejezni az ismertetést. A *képtár csináló* azonban ennél általánosabb és jóval fájdalmasabb tanulságokkal szolgál. A könyv első fele az építésről, egy fantasztikus értékű műtárgyegyüttes szinte a semmiből való létrehozásáról, addig többé-kevésbé elzárt magángyűjtemények nyilvánossá és közösségivé tételéről, egy zseniális festő, Csontváry finoman szólva is hányatott életművének méltó bemutatásáról, egy város kulturális arculatának újrarájzolásáról szól.

A másik fele mindennek, így Romváry Ferenc életművének is, a lebontásáról, leépítéséről, az így létrejött értékek, a mögöttük húzódó szakmai tudás és tapasztalat megkérdőjelezéséről számol be. Nem csak egyes intézmények, múzeumok bezárásáról, hiszen az évekkel, évtizedekkel párhuzamosan változik az adott társadalom, közösség művészethez való viszonya is. Így például a kismúzeumok nyakra-főre létesítésének a '70-es, '80-as években burjánzó divatja ma egyértelműen zsákutcának minősíthető – a „múzeumutca” eredeti formájában fenntarthatatlan. Sokkal elszomorítóbb – s ezt Romváry is pontosan látja –, hogy a város iparának leépülését nem egy nyugat-európai típusú kulturális-technológiai rehabilitáció próbálta volna gyógyítani, hanem megmaradt értékei is amortizálódni kezdtek, az egymást váltó, szűk látókörű városvezetések politikai és presztízscsatáinak martalékaivá váltak.

A visszaemlékezések szerzője, a saját megfogalmazása szerint „nemzeti érzelmű kisember” önkormányzati képviselőként a tűzközelben élhette át mindezt. Többek között saját kezdeményezéseinek, így az általa szerkesztett várostörténeti folyóiratnak, a *Pécsi Szemlének* a kimúltát, a *Pécs Lexikon* körüli anomáliákat, a Szerecsen Patikamúzeum tönkretételét. Közéről figyelhette képviselőtársainak a valódi kulturális értékek iránti tökéletes közönyét, a képzőművészetben csak cirkuszi attrakciót látó szemléletét, így a becsértékénél több mint háromszoros áron, 22 millióért megvett Apáti Abt-váza körüli mesterségesen felkorbácsolt médiahisztériát.

Félreértés ne essék, derekasan küzdött elvei érvényesítéséért tanácsnok- és párttársai körében: érvelt, vitatkozott, szervezett, feljegyzéseket, beadványokat írt – a kötet tanúsága szerint vajmi kevés sikerrel. Hiszen a szakértelem, a szakmai hitelesség súlya a „Kultúra Városában” is egyre kevésbé esik latba a pártpolitikai érdekekkel és az uram-bátyám kapcsolatokkal szemben. (Ebben persze Pécs nem áll egyedül, Székesfehérvár mellett más önkormányzatok, így a legújabb hírek szerint Paks és Hódmezővásárhely is hozzáálltak múzeumi-művészeti intézményeik lebontásához, semlegesítéséhez.) Csak azt nem vette észre, hogy a kötet lapjain sűrűn szidott kollégái nagy része is ugyanazokért a célokért küzdött és küzd – ha más hangsúlyokkal, más taktikai lépésekkel is, mint ő. Ezért vált magányos, megkeseredett harcossá. Mert hiába a lovagkereszt, hogyha az érintettek közül senki sem figyel arra az intelemre, miszerint kulturális kérdésekben is igaz: „ha a politika hatalmas eszközökkel próbál csapást vágni, abból semmi jó nem származik” (360.). S hiába a pécsi díszpolgári cím, ha az üdvözlőbeszédben a múzeum „zuhanórepüléséről” kell szót ejtenie. S hiába a minden konfliktus ellenére tiszteletre méltó életút, a hatalmas muzeológusi teljesítmény, ha az olvasónak a könyv végére érve Kőműves Kelemen balladája jut eszébe.